

ROCZNIKI HUMANISTYCZNE

Tom LXVI, zeszyt 5 – 2018

ZESZYT SPECJALNY / SPECIALE UITGAVE

DOI: <http://dx.doi.org/10.18290/rh.2018.66.5s-23>

BENJAMIN BOSSAERT

HET (ON)VERTAALDE VERTAALD: LITERAIR VERTALEN IN SLOWAKIJE

DIDACTISCHE IMPLEMENTATIE VAN EEN COMPONENT LITERAIR VERTALEN IN EEN CURRICULUM NEERLANDISTIEK: CASE STUDY BRATISLAVA

Abstract. De leerstoel Duitse, Nederlandse en Scandinavische studies aan de Faculteit Geesteswetenschappen van de Univerzita Komenského te Bratislava werd in 2014 geconfronteerd met nieuwe accreditatiehervormingen. Sommige hoofdpunten van de studieprogramma's moesten daarom opnieuw worden geëvalueerd en aangepast aan nieuwe eisen op het gebied van werk van toekomstige tolken en vertalers. De component juridische, professionele en institutionele vertaling behoort in ons studiecurriculum tot de belangrijkste aandachtspunten. Desondanks verschaften de accreditatiehervormingen ook ruimte om het curriculum te heroverwegen naar literaire vertaling.

We vermelden al in Bossaert (2015b, 2015c) een paar projecten rond literatuur en cultuur, georganiseerd door de sectie Nederlands in Bratislava, meestal groepswork en publicaties gemaakt door studenten, begeleid door hun leraren. In deze bijdrage willen we de theoretische basisprincipes van de Nederlandse literatuuronderwerpen in het curriculum presenteren. Vier semesters van Nederlandse literatuur zijn gericht op het opbouwen van een verfijnde literaire voorbereiding van de studenten d.m.v. didactiek van literatuur, te beginnen met de oudste literatuur. We stellen voor om het Petra-E-netwerk en het Europese kader voor literaire vertaling te implementeren om de capaciteiten van toekomstige literaire vertalers te verbeteren. De Nederlandse Taalunie en de ELV, het expertisecentrum voor literaire vertaling, zouden ons samen met andere institutionele ondersteuning in de nabije toekomst nuttige hulp kunnen bieden om het gebied van de Nederlandse literaire vertaling in Slowakije te verbreden.

Trefwoorden: literatuurdidactiek; literair vertalen; projectwerk; Petra-E.

LIC. BENJAMIN BOSSAERT is lector Nederlandse taal en cultuur bij de Katedra germanistiky, škandinávisťiky a nederlandistiky aan de Univerzita Komenského te Bratislava. Daarnaast is hij ook extern promovendus aan de Univerzita Palackého te Olomouc waar hij zich o.a. toelegt op comparatief onderzoek van de Vlaamse en de Slowaakse nationale beweging, literatuur(theorie), literaire vertalingen naar het Slowaaks, Nederlandse taalverwerving en (cultuur-) geschiedenis. Correspondentieadres: Katedra germanistiky, nederlandistiky a škandinávisťiky FiF, Univerzita Komenského, Gondova 2, 814 99 Bratislava, Slovensko; e-mail: benjamin.bossaert@uniba.sk

1. HET ONVERTAALDE VERTAALD? LITERAIR VERTALEN UIT HET NEDERLANDS IN SLOWAKIJE

Het literair vertalen vanuit het Nederlands in Centraal-Europa kent een lange en sterke traditie. Onder meer Engelbrecht (2015) en (2016,75) bieden ruime en goede overzichten van de situatie van literaire vertalingen van Nederlandse en Vlaamse auteurs in Tsjechië met statistische gegevens van de buurlanden. Telkens valt daarbij op dat er in Slowakije naar verhouding veel minder literaire vertalingen gemaakt of te vinden zijn. Daarvoor kunnen we enkele verklaringen vinden.

Een schets van de huidige situatie van het literair vertalen vinden we terug bij Štefková en Havlíková (2015) en Bossaert (2015a, 2–4). Zij concluderen dat er vooral in de vertalingen die op de huidige vertaalmarkt beschikbaar zijn, drie tendensen te merken vallen. Ten eerste zijn de vertalingen na 1993 vooral van Noord-Nederlandse auteurs en werden de Vlaamse auteurs maar heel sporadisch vertaald. Ten tweede vinden ze veel literatuur in de intellectualistische hoek (bellettrie uit het interbellum, modernisme, zoals vertalingen van Slauerhoff, Nijhoff, Ter Braak, Huizinga). Ten derde zien zij dat er nog genoeg ruimte is voor meer diversiteit in de vertaalde literatuur, zoals bijvoorbeeld kinder- en jeugdliteratuur, migrantenauteurs, poëzie, toneel en Vlaamse literatuur. Deze situatie blijft ook tot op vandaag actueel. Om te stimuleren dat het onvertaalde vertaald raakt, publiceren we in deze bijdrage enkele methodes die toekomstige literaire vertalers op weg zouden kunnen helpen. We concentreren ons op de vraag hoe we in het studieprogramma in Bratislava studenten kunnen proberen te motiveren om zich op het pad van het literair vertalen te begeven. In eerste instantie zullen we ons focussen op cultuurbemiddeling en de rol van personen die voor bemiddeling tussen twee culturen zorgen. Zij kunnen van invloed zijn op het uiteindelijke aanbod van het literair vertalen in het buitenland, in dit geval Slowakije. Daarna besteden we aandacht aan de componenten die literair vertalen kunnen bevorderen in het curriculum, vooral via projectwerking, bespreken we de externe institutionele hulpmiddelen Petra-E en de kennisbank van het Expertisecentrum voor Literair vertalen en besluiten we met enkele bevindingen.

2. CULTUURBEMIDDELING

Belangrijke literaire teksten in een bepaalde broncultuur worden “ontdekt” en vervolgens doorgegeven in een bepaalde doelcultuur, meestal in vertalingen. Men kan in dit proces ook aandacht besteden aan de personen die voor deze cultuurbemiddeling zorgen. Broomans hanteert hiervoor een brede definitie van een cultuurbemiddelaar:

In mijn werkdefinitie van een cultuurbemiddelaar noem ik verschillende rollen die een cultuurbemiddelaar kan spelen: vertaler, recensent, journalist, letterkundige, literatuur-historicus, wetenschapper, bibliothecaris, boekhandelaar, verzamelaar, literair agent, scout, uitgever, redacteur van een tijdschrift of bij een uitgeverij, auteur, schrijver van reisverhalen en adviseur. (Broomans 2012, 263).

Het is interessant dat zij nog verder meldt dat haar definitie opgesteld is vanuit de intrede van de professionalisering van de cultuurbemiddeling rond 1900 en dat het een dynamisch concept is (Broomans 2012, 263). Daarnaast laat zij nog een interessant fasenmodel zien.

De eerste fase is de ontdekking en introductie van een auteur of literaire tekst door de cultuurbemiddelaar of een groep van cultuurbemiddelaars. Broomans (2012, 263) vermeldt hier echter niet hoe dit zou kunnen gebeuren. We zouden eraan toe kunnen voegen dat hier ook een rol weggelegd kan zijn voor een docent, een leraar (literatuur) of een academicus. Dit lijkt ons een niet te onderschatten factor voor de eerste stap van het bijbrengen van de nodige literaire kennis, als nevenscircuit naast de gebruikelijke literaire kringen voor cultuurbemiddeling.

In de tweede fase bevindt de geselecteerde auteur zich in quarantaine. De cultuurbemiddelaar probeert een geïnteresseerd publicatiekanaal (uitgever, theatergezelschap, poëziefestival etc.) te vinden om het werk te publiceren. Een publicatie in een meertalige uitgave of zelfs in het origineel is ook een mogelijkheid.

De derde fase is de vertaling. Dit is een belangrijke gebeurtenis in het proces. Maar ook na dit ‘point of no return’ of ‘event’ (Naaijkens 2010, geciteerd in Broomans 2012, 263) kan er een periode van quarantaine voorkomen. Zal de vertaling ook daadwerkelijk gepubliceerd worden? Zal de tekst in vertaling een nieuwe lezersgroep bereiken? Zolang de vertaling niet wordt gepubliceerd, bevindt de tekst zich in een grijze zone en opnieuw in quarantaine (Broomans 2012, 263). De publicatie is de vierde fase in het proces van de cultuurbemiddeling.

In de vijfde fase vindt een eventuele receptie plaats van de gepubliceerde vertaling (of van de performance, zoals in het geval van een uitgevoerd theaterstuk of voorgedragen gedicht). Het houdt ook het ‘gevecht’ in om de gunst van de lezers en recensenten. Hoeveel er wordt verkocht en gelezen hangt van verschillende factoren af. Uitgeverijen zetten wel of niet PR in om de verkoop te beïnvloeden of het ontbreekt ze aan middelen om dit te doen. De uitkomst is vaak onvoorspelbaar. De vertaalde tekst kan een lezerspubliek bereiken, maar niet gerecenseerd worden. In het laatste geval kan het werk weer in de grijze zone komen en opnieuw in quarantaine geraken (Broomans 2012, 264).

In de laatste, zesde fase, heeft het werk een tweede receptie ondergaan. Eerst in het land van herkomst en nu in het ontvangende land. Door de recensies, artikelen, lezingen en boeken waarin het werk voorkomt, kan de auteur en het werk een groter cultureel kapitaal ten deel vallen. Er kan van een succesvolle cultuurbemiddeling worden gesproken, want alle fasen zijn met goed gevolg doorlopen (Broomans 2012, 264).

Verschaffel et al. (2014, 1261) merken bij hun onderzoek ook enkele belangrijke obstakels op, die het onderzoek naar culturele bemiddelaars moeilijk maken en kunnen hinderen: in eerste instantie is het moeilijk een cultureel bemiddelaar exclusief in een rol van vertaler te duwen, aangezien de meesten van hen verschillende rollen bekleed(d)en, als vertaler, schrijver, recensent, (literatuur)wetenschapper, criticus, journalist, leraar, uitgever, ... Daarnaast bekijkt men het cultureel bemiddelen nog te veel als een bipolair model, waarbij men ervan uitgaat, dat de doelcultuur enkel maar ontvangt van de broncultuur en met kennis wordt geïnjecteerd. Daarom stellen zij een multipolaire aanpak voor bij het onderzoek naar cultuurbemiddeling.

Als we naar Slowakije kijken, dan zien we dat er in dit model van cultuurbemiddeling niet zozeer een probleem is in de eerste fase, maar dat de interessante teksten stranden in de tweede, soms in de derde fase. Zo werden er bijvoorbeeld geen publicatiekanalen gevonden voor een toneeltekst van Frank Adam en een kort verhaal van Anne Provoost¹, die overigens wel een

---

¹ Een collectief studenten vertaalde in het zomersemester van het academiejaar 2016–2017 de tekst *Schreven op teer vel* van Anne Provoost naar het Slowaaks. Een fragment daarvan werd op de zogenaamde Nacht van de Literatuur voorgelezen door actrice Lenka Košická, op 10 mei 2017 op de redactie van het dagblad *SME*. De tekst zelf werd niet gepubliceerd, maar er bestaat een online video van het fragment op de website van de televisiestudio van *SME* (online). Van het eerstgenoemde vertaalde toneelstuk van Frank Adam, namelijk *België – een sprookje*, werd een scenische reading georganiseerd in het Slowaakse nationale theater. Daarvan vinden we een referentie van op het internet (online), zie ook meer informatie in de paragraaf *Projectwerking*.

doelpubliek bereikten doordat ze wel in performance plaatsvonden, dankzij de projectwerking van de neerlandistiek Bratislava. Dit bespreken we verder in de paragraaf *Projectwerking*. Eerst concentreren we ons op de eerste fase in het model van Broomans door een voorstelling te geven van de component literatuur en cultuur in de hoofdvakstudie Nederlands te Bratislava.

3. OPBOUW LITERATUUR EN CULTUUR — NIEUWE ACCREDITATIE

De studie Nederlandse taal en cultuur als onderdeel van een tweevakstudie vertalen en tolken bestaat al sinds 1996 als geaccrediteerde hoofdvakstudie. Ze staat momenteel onder garantie van prof. dr. Jana Rakšányiová². De opleiding is opgebouwd als een klassieke studie vertaalkunde met een driedelige structuur waarbij studenten credits behalen binnen de Slowaakse tak (grammatica, stilistiek, algemene vakken), de neerlandistiek en de tweede vreemde taal³. Na de Bolognadecreten en de invoering van de Bachelor-Masterstructuur zijn we inmiddels geëvolueerd naar een concept van driejarige Bachelor waarin we de studie Nederlands en het profiel neerlandistiek opbouwen als een basisprofiel met voldoende onderbouwde kennis van de taal, gestut door hulpvakken uit de taal- en letterkunde. Studenten vatten immers onze bachelor aan zonder enige voorkennis Nederlands en moeten dus in een snel tempo in staat zijn om tot een acceptabel vertaal- en tolkniveau te komen. De daaropvolgende master wordt meer professioneel geprofileerd, waarbij er dus meer credits vrijkomen voor tolk- en vertaalcolleges met het Nederlands. In de derde bachelor zijn er al enkele inleidingscolleges vertalen, naast tolken van het blad. Aangezien voor de tweede taal een niveau vereist is dat de studenten al in het middelbaar onderwijs gehaald hebben, kunnen zij daar al vroeger met vertaal- en tolkcolleges beginnen.

Naast de klassieke taalkundevakken, fonetiek, morfologie, verder syntaxis, lexicologie en fraseologie, bieden we een stevige component intercul-

---

² Een terugblik op twintig jaar neerlandistiek en het volledige studieprofiel van de opleiding kunnen we terugvinden in Rakšányiová (2016).

³ Deze combinatie wordt elke jaargang dat we de studie openen onderhandeld met de hoofden van elke vakgroep. Aangezien de afdeling Nederlands behoort tot de vakgroep germanistiek, neerlandistiek en scandinavistiek studeren de meeste studenten af in de combinatie Nederlands-Duits, maar we kenden al twee afstudeerjaren Nederlands-Engels, er studeren momenteel ook studenten Nederlands-Slowaaks en Nederlands-Frans. Een nieuwe mogelijkheid wordt vanaf academiejaar 2017–2018 Nederlands-Kroatisch.

turaliteit en literatuur aan. Bij de nieuwe accreditatie werd vanuit het decaanaat gevraagd om vooral kleinere vakken samen te voegen tot vakken met meer kredieten en zo grotere gehelen te creëren. Toch blijft de opbouw van onze colleges min of meer bewaard. In het eerste jaar in het zomersemester krijgen de studenten momenteel een overzichtscursus geschiedenis van de Lage Landen aangeboden. In het tweede jaar bouwt men daarop verder waarbij we het vak *krajinoveda* verzorgen, wat we zouden kunnen vertalen als *Kennis van land en volk*⁴, waarin niet enkel cultuurhistorische aspecten worden bijgebracht, maar ook actuele gebeurtenissen in de Nederlandse en Vlaamse maatschappij, politiek, rechterlijk en economisch systeem. Verder is de opbouw van de literatuurcyclus voor ons interessant. Daarvoor hebben we in de nieuwe accreditatie 12 ECTS uitgetrokken in het totaal.

Bij het literatuuronderwijs gaan we onder meer uit van de theorieën van Bleich en het principe ‘the passion precedes the knowledge’. Het is uit onze ervaring gebleken dat studenten dikwijls kampen met een negatieve leeshouding en het gevoel dat de leeslijst een verplicht nummer en een weinig creatieve taak is. Daarom is het belangrijk om in de eerste plaats bij de studenten een positieve leessmaak te laten groeien. Tegelijk gaan we uit van het principe dat de historisch-esthetische functie benadrukt moet worden in het begin van het literatuuronderwijs (Slings online). Daarom lijkt het ons opportuun om te starten met twee semesters overzicht van de Nederlandstalige letterkunde in historisch perspectief. Tegelijk houden we bij dit overzicht, dat chronologisch start vanaf de schriftelijke traditie in het Middelnederlands, rekening ermee dat de studenten nog niet op een adequaat taalniveau gekomen zijn om alle teksten tot in de diepte te begrijpen voor de oudere literaturen. Daarom gebruiken we als eerste hulpmiddel een leerboek(je) in het Slowaaks, *Krátke dejiny nizozemskej literatúry* van prof. dr. Adam Bžoch (2009). Daarnaast leggen we ook enkele didactische hoofdlijnen in de cursus van de oudere literatuur: ten eerste van de historische taalkunde en de evolutie van het Middelnederlands naar het Modern Nederlands, ten tweede die van de thematiek die typisch was in de middeleeuwse literaturen (zoals motieven van liefde, hoofsheid, burgerlijke moraal, didactiek, religie, etc.). We bespreken hier ook welke narratieven nog tot op vandaag actueel zijn. Ten derde buigen we ons over de canonproblematiek (welke werken worden besproken en waarom zijn juist deze zo cruciaal voor de Nederlandstalige li-

---

⁴ Naar aanleiding van het eerder in het Duits ingeburgerde begrip *Landeskunde*. Over de inhoud van dit vak en het aandeel van een component (cultuur)geschiedenis in een curriculum vinden we meer in Bossaert (2015c).

teratuur). Last but not least is voor ons ook het vertaalkundige aspect belangrijk. We maken namelijk enkele vergelijkingen tussen moderne bewerkingen van de Middelnederlandse teksten tegenover de originelen en de handschriften. In het tweede semester literatuuroverzicht kunnen we ons voornamelijk concentreren op de negentiende en twintigste eeuw.

De twee overige literatuurseminesters bieden in de master ruimte voor meer discussiecolleges, tekstanalyse, literatuurtheorie, het literaire veld, kennismaking met aspecten van literatuursociologie en moderne invalshoeken van de literatuur. Dit bespreken we niet uitsluitend op basis van één tijdperk en/of genre, daarom dat we hier spreken van *Capita selecta in de Nederlandstalige literatuur* en kan ook door middel van gastcolleges variëren per jaar⁵. In de vervolgcursus van *Capita selecta* kunnen we meer aandacht schenken aan thema's die voor het literair vertalen belangrijk zijn, zoals institutionele aspecten (letterenfonds), het Petra-E kader en receptie van de Nederlandstalige literatuur. Waar er in het eerste literatuurseminester materiaal beschikbaar is in de moedertaal, proberen we toch zo snel mogelijk met eenvoudige hulpbronnen, zoals het internetportaal literatuurgeschiedenis.nl de studenten zo veel mogelijk input in het Nederlands te bieden en met hen zo snel mogelijk over te schakelen naar authentiek lesmateriaal. Daarnaast bieden eenvoudige lees oefeningen zoals bijvoorbeeld de teksten uit de publicatie *De omgevallen boekenkast* (Verstraten 2004) ook een gestage opbouw in moeilijkheidsgraad.

4. PROJECTWERKING

In het laatste college van literatuur, de cursus *capita selecta*, vormt het vertalen van een stukje literatuur een deel van de evaluatie van het vak. We proberen ervoor te zorgen dat in het model van cultuurbemiddeling van Broomans (2012) de tekst niet in quarantaine wegzinkt maar effectief ergens gepubliceerd wordt, wat niet altijd evident is. Het laatste seminarie kregen de studenten de opdracht de tekst *Schreven op teer vel*, speciaal gestuurd door auteur Anne Provoost en met haar toestemming vertaald, te vertalen.

---

⁵ In het academiejaar 2016/17 kwam bijvoorbeeld auteur Dimitri Verhulst langs bij de collega's in Olomouc en verzorgden we een thematisch college over de huidige 'popstergeneratie' van auteurs en hun literair engagement. Dit academiejaar, 2017/18 komt met *Het smelt* van auteur Lize Spit een college over spanningsopbouw in de literaire techniek of een gastcollege van Jacqueline Bel over koloniale literatuurtradities.

Een positieve literatuurhouding aanleren hoeft niet enkel in de vakcolleges literatuur te gebeuren, maar kan ook in andere colleges aangebracht worden. Zo krijgen de studenten al vanaf het eerste jaar de opdracht om vertalingen te lezen en een leesverslag te schrijven (dan nog in het Slowaaks). Een effectiever middel om interesse voor (literair) vertalen aan te brengen bleek evenwel via projectwerking⁶ in andere vakken. Zo kent de vakgroep neerlandistiek al jaren de traditie om een vertaalproject met de vierde- of vijfdejaars te realiseren binnen het kader van de seminars vakvertalen. Op die manier kunnen onze kersverse alumni al naar buiten treden met ten minste één officieel gepubliceerde (vak)vertaling op hun cv. De laatste jaren hebben we daarvoor steeds onze internationale contacten gebruikt, vooral met de Orde van den Prince, Vlaamse vertegenwoordiging, Nederlandse ambassade, maar ook de Slowaakse ambassade. Op die manier verschenen de Slowaakse publicaties over Vlaamse identiteit (Rakšányiová 2009), *Flámske pralinky* (Rakšányiová 2011) en op vraag van de Slowaakse ambassadeur te Brussel een Slowaakse vertaling van *Bekentenissen van een cultuurbarbaar* (Gatz 2016), de visie van minister van cultuur Sven Gatz over zijn departement na zijn eerste jaar werken op het ministerie.

De nieuwe accreditatie heeft een stagecomponent in de masterstudie verplicht gemaakt, waardoor we nu studenten proberen te motiveren om te kiezen voor een project met het Nederlands. Een andere mogelijkheid die de nieuwe accreditatie ons bood is het invoegen, zowel in de bachelor- als de masterfase, van het vak ‘cultureel management’.

Bij het cultureel management gaat het er om dat we de studenten leren dat zij Nederlands studeren in een Centraal-Europese ruimte en dus als zodanig moeten beseffen dat deze taal zich in een anderstalige context bevindt. Daarom rekenen wij erop dat zij op een interactieve manier aspecten van de Nederlandse en/of Vlaamse cultuur leren voorstellen aan een Slowaaks publiek dat niet of nauwelijks vertrouwd is met onze realia. In 2016 hadden we de eerste generatie (master)studenten die in de nieuwe accreditatie startten. In het kader van festiviteiten rond ons twintigjarig jubileum (1996–2016, twintig jaar hoofdvakstudie in Bratislava) organiseerde de afdeling Nederlands met diverse partners en instellingen het zogenaamde ROK, oftewel het *Rok Oranžovej kultúry* [Jaar van de Oranje Cultuur]⁷. Het doel van dit cultuurjaar

⁶ In Bossaert (2015b) vermeldden we al een uitgebreider overzicht van voorbije projecten die de vakgroep doorheen de jaren 2000 verzorgde.

⁷ Website op www.fphil.uniba.sk/rok. Daarnaast verzorgden de studenten online ook een tweetalige blog waarbij zij rapporteerden over hun ervaringen tijdens het culturele jaar (blogspot).

was met publiekswerking en verschillende culturele activiteiten de mensen te laten kennismaken met Nederlandse kunst, literatuur, muziek, toneel, e.d. Zo organiseerden we samen met enkele oud-studenten een samenwerking met student-acteurs van de toneelacademie VŠMU⁸ in het Slowaakse nationale theater in de vorm van een scenische lezing van het toneelstuk *België – een sprookje* van Frank Adam. De studenten in het masterjaar gingen vervolgens het gesprek met de auteur in het Slowaaks tolken. Helaas werd deze vertaling (nog) niet gepubliceerd.

Momenteel gaat de inhoud van het vak cultureel management voor de bachelors over het in kaart brengen en werken met literatuurreceptie. We concentreren ons tijdens het semester in drie werkgroepen, elk met een verschillende casus: in eerste instantie een korte receptie van de Vlaamse literatuur in Slowakije met nadruk op Hugo Claus, daarnaast informatie inwinnen met interviews over de belangrijkste naoorlogse vertalers in het Slowaaks (zijnde Júlia Májeková en Adam Bžoch) en tegelijk hun profielen opmaken op wikipedia, daarnaast werkt een derde groep rond de vertalingen van het dagboek van Anne Frank, bespreekt hun uitleencijfers in de bibliotheek en vergelijkt de Slowaakse vertalingen die eerst vanuit het Duits en vervolgens vanuit het Nederlands verschenen. Deze bevindingen moeten de studenten in een wetenschappelijk artikel gieten en ook in een postertentoonstelling uitvoeren, liefst met ook interactief materiaal, zoals beeld- en geluidsopnames van gesprekken met de vertalers (of zoals in het geval van Májeková de erven van de vertaalster). De resultaten van dit project zijn online toegankelijk (cf. de wikipedia-lemma's van Júlia Májeková en Adam Bžoch, online; website receptie Nederlandse en Vlaamse literatuur in Slowakije, online te vinden in de bibliografie). De wetenschappelijke output van het project zal nog voor een stuk verder dit jaar volgen in het Slowaakse literair tijdschrift *Romboid*.

Een ander project dat in het verleden al succesvol bleek, was de organisatie van een zogenaamd vertaalatelier op locatie met behulp van het Expertisecentrum literair vertalen, de organisatie Orde van den Prince en de Nederlandse Taalunie, door de Slowaakse en Tsjechische collega's twee keer georganiseerd, de eerste keer in Bratislava aan onze vakgroep in 2011 met Diane Broeckhoven, die met *De buitenkant van mijnheer Jules* vertaalsuccessen kende en in dit vertaalatelier uitleg gaf over haar boek *Vergrijzing* en één jaar later een atelier in Brno 2012, rond het jeugdboek *Iep!* van Joke van

⁸ Vysoká škola muzických umení, Hogeschool van muzische kunsten.

Leeuwen. Uit deze vertaalateliers kwamen later enkele studenten tevoorschijn, zowel langs Tsjechische als Slowaakse kant die enkele literaire vertalingen verder hebben verzorgd (Annamária Vrbová, Adéla Elbel).

5. MOGELIJKHEDEN VAN PETRA-E EN KENNISDATABANK. EINDBEVINDINGEN

Een recenter project waar de Universiteit Utrecht, de Nederlandse Taalunie, het expertisecentrum Literair vertalen en enkele andere universiteiten rond gewerkt hebben, is het project Petra-E (online) en het creëren van een leerlijn rond het literair vertalen. We proberen momenteel volgens deze leerlijn zoveel mogelijk ons curriculum op te bouwen richting het ERK van de literair vertalers en bespreken deze mogelijkheden ook in de lessen literatuur *Capita selecta*. Daarnaast biedt ook de recent gelanceerde kennisdatabank (ELV online) opties om beginnende literair vertalers en geïnteresseerden op weg te helpen.

Aan het einde van deze bijdrage zouden we ons enkele vragen willen stellen die ons kunnen helpen om gericht te zoeken naar goed opgeleide literair vertalers. Zo kan men bijvoorbeeld discussiëren, of men voor het literair vertalen eerder een filologische basis nodig heeft, of eerder een vertaalkundige basis. Welk van de twee componenten overheerst? Heeft er een aspect de overhand of kunnen zij in een evenwichtig curriculum in balans gebracht worden? Een tweede vraag die we ons stellen, is in hoeverre de institutionele factoren zwaarder doorwegen dan de opleiding. We weten dat veel uitgevers op steun van de Nederlandse en Vlaamse letterenfonds rekenen, veel expertise wordt ondersteund door de Nederlandse Taalunie, en wellicht kan ook in Slowaakse context het zogenaamde Fonds ter ondersteuning van de Kunst, *fond pre podporu úmenia*, toekomstige vertalingen een duwtje in de rug geven. En dan ligt de bal in het kamp van de (Slowaakse) uitgeverijen. Zij moeten bereid zijn om Nederlandstalige literatuur in hun fonds op te nemen. Tot slot hopen we dat we met gezamenlijke inspanningen, zowel didactisch, informatief als institutioneel, zowel vanuit Slowaakse als Nederlands(talig)e kant, steeds meer interessante literatuur uit quarantaine kunnen helpen.

REFERENTIES

- Bossaert, Benjamin. 2015a. 'Belgické, flámske a holandské literárne 'lasagne'.' *Revue svetovej literatúry* 51 (3): 2–4.
- Bossaert, Benjamin. 2015b. 'Didactische aspecten van het literair vertalen Andere wereld. Literaire wereld. Een Wondere wereld voor de leraar.' In Marketa Štefková & Benjamin Bossaert (eds.). *Onbegekende verleiding : vertaling en receptie van de nederlandstalige en andere kleinere germaanse literaturen in Centraal-Europese context*, 41–54. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Bossaert, Benjamin. 2015c. 'Teaching Flemish-Dutch culture and literature within Slovak translation.' In Jana Engelbrechtová (ed.). *Dutch – Flemish – Central European relations : chapters from cultural relations between North-West and East-Central Europe*, 111–117. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Broomans, Petra. 2012. 'Zichtbaar in de canon. Spelregels voor cultuurbemiddelaars.' *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* 128 (3/4): 256–275.
- Bžoch, Adam. 2010. *Krátke dejiny nizozemskej literatúry*. Ružomberok: Katolícka Univerzita v Ružomberku.
- Engelbrecht, Wilken. 2016. 'Het ontstaan van de idee 'Nederlandstalige literatuur' in Tsjechië.' *Werkwinkel* 11 (1): 73–94.
- Gatz, Sven. 2016. *Príznanie kultúrneho barbara*. vert. coll. oddelenie Nederlandistiky FF UK, Jana Rakšányiová (ed.). Bratislava: Vydavateľstvo Univerzity Komenského v Bratislave.
- Rakšányiová, Jana (ed.). 2009. *Flámska identita: mýty a skutočnosť*. Nitra: Enigma.
- Rakšányiová, Jana (ed.). 2012. *Flámske pralinky. Sociokultúrne eseje o Flámsku*. Bratislava: STU.
- Rakšányiová, Jana. 2016. *Nederlandistika na Slovensku*. Studia Nederlandistica Universitatis Comenianae Bratislavensis opus 10. Bratislava: oddelenie nederlandistiky, FF UK Bratislava.
- Štefková, Marketa, & Veronika ter Harmsel-Havlíková. 2015. 'Menej je niekedy viac alebo pozitívne príklady prekladov z holandskej literatúry.' *Kritika prekladu* 1: 22–33.
- Verschaffel, Tom, Reine Meylaerts, Tessa Lobbes, Maud Gonne & Lieven d'Hulst. 2014. 'Towards a Multipolar Model of Cultural Mediators within Multicultural Spaces. Cultural Mediators in Belgium, 1830–1945.' *Revue belge de philologie et d'histoire* 92: 1255–1275.
- Verstraten, Linda. 2004. *De Omgevallen boekenkast. Bloemlezing NT2*. Amsterdam: Boom.

INTERNETBRONNEN

- Adam Bžoch. Wikipedia. Toegankelijk op https://sk.wikipedia.org/wiki/Adam_B%C5%BEOch [download op 5 januari 2018].
- ELV. Expertisecentrum literair vertalen: Online kennisbank. Toegankelijk op <http://literairvertalen.org/kennisbank> [download op 5 januari 2018].
- Júlia Májeková. Wikipedia. Toegankelijk op https://sk.wikipedia.org/wiki/J%C3%BAlia_M%C3%A1jekov%C3%A1 [download op 5 januari 2018].
- Noc literatúry: Lenka Košická čítala v štúdiu TV SME. Toegankelijk op <https://tv.sme.sk/v/35659/noc-literatury-lenka-kosicka-citala-v-studiu-tv-sme.html> [download op 5 januari 2018].
- Petra-E. Europees referentiekader voor de opleiding en deskundigheidsbevordering van literair vertalers. Toegankelijk op <https://petra-educationframework.eu/nl/> [download op 5 januari 2018].
- Receptie van de Nederlandse en Vlaamse literatuur in Slowakije. Toegankelijk op <https://www.kgns.info/recepcianl> [download op 5 januari 2018].
- ROK Oranžovej kultúry. Jaar van de Oranjecultuur. Toegankelijk op <https://fphil.uniba.sk/rok/> [download op 5 januari 2018].

- Rok oranżowej kultury. Blog. Toegankelijk op <http://rokoranzovejkultury.blogspot.sk/> [download op 5 januari 2018].
- Večer flámskej kultúry. Frank Adam: Belgicko – rozprávka. Prednáška, scenické čítania, diskusia. Toegankelijk op <http://snd.sk/incenacia/2938/vecer-flamskej-kultury> [download op 5 januari 2018].
- Slings, Hubert. *Het waarom en hoe van historisch literatuuronderwijs*. Von-Cahier 1, een stand van zaken. 2007. Toegankelijk op <http://taalunieversum.org/inhoud/von-cahier-1/het-waarom-en-hoe-van-historisch-literatuuronderwijs> [download op 5 januari 2018].

(NIE)PRZETŁUMACZALNE PRZETŁUMACZONE:
TŁUMACZENIA LITERACKIE NA SŁOWACJI

DYDAKTYCZNE WDRAŻANIE KOMPONENTU PRZEKŁADU LITERACKIEGO
DO PROGRAMU NAUCZANIA NIDERLANDYSTYKI: CASE STUDY BRATYSŁAWA

Streszczenie

W 2014 r. Katedra Germanistyki, Niderlandystyki i Języków Skandynawskich na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Komeńskiego w Bratysławie została skonfrontowana z nowymi reformami akredytacyjnymi. Niektóre kluczowe punkty programów studiów musiały zatem zostać poddane ponownej ocenie i dostosowane do nowych wymagań w zakresie pracy przyszłych tłumaczy ustnych i pisemnych. Tłumaczenia prawnicze i użytkowe, jak również instytucjonalny komponent procesu przekładu pozostały wśród najważniejszych elementów programu nauczania. Mimo to reformy akredytacyjne zapewniły również możliwość ponownego przyjrzenia się curriculum akademickiemu pod kątem przekładu literackiego.

W swoich tekstach (Bossaert 2015b, 2015e) wspominałem już wcześniej o kilku projektach dotyczących literatury i kultury, organizowanych przez niderlandystów z Bratysławy. Były to przeważnie prace grupowe i publikacje przygotowane przez studentów pod kierunkiem wykładowców. Niniejszy artykuł przedstawia podstawowe zasady teoretyczne kursów literatury niderlandzkiej w programie studiów. Czterosemestralny kurs ma na celu rozwijanie głębszego przygotowania literackiego za pomocą nauczania o literaturze, począwszy od najstarszej. Proponujemy wdrożenie sieci Petra-E oraz Europejskiego Systemu Opisu Tłumaczeń Literackich w celu poprawy warsztatu przyszłych tłumaczy literatury. Liczymy na dalszą współpracę z Niderlandzką Unią Językową oraz na wsparcie ze strony innych instytucji, takich jak m.in. Expertisecentrum Literair Vertalen (ELV, Centrum Eksperckie Przekładu Literackiego), które mogą nam na Słowacji w niedalekiej przyszłości dać pomoc potrzebną do intensywnego rozwoju tłumaczeń literackich z języka niderlandzkiego.

Przełożyła Beata Popławska

Słowa kluczowe: nauczanie literatury; tłumaczenia literackie; praca projektowa; sieć Petra-E.

THE (UN)TRANSLATABLE TRANSLATED: LITERARY TRANSLATION IN SLOVAKIA
DIDACTIC IMPLEMENTATION OF A COMPONENT LITERARY TRANSLATION
IN A CURRICULUM DUTCH STUDIES: CASE STUDY BRATISLAVA

Summary

The department of German, Dutch and Scandinavian studies at the Philosophical Faculty was in 2014 facing its last accreditation reforms. Certain key courses of the study programmes were

therefore to be reevaluated and adjusted according to new demands created by the job market in the field of translation and interpreting. Although legal, professional and institutional translation has already been a vital aspect of our study curriculum, the accreditation reforms provided an opportunity to redesign the curriculum with more focus on literary translation.

As already mentioned in Bossaert (2015b, 2015c) the Dutch section of the department in Bratislava launched a number of projects constructed around literature and culture. The lecturers organised and supervises group-translation workshops for students and the outputs of the workshops were published. The aim of this contribution is to present the basic theoretical principles of the Dutch literature courses in the curriculum. After completing the four-semester course of Dutch literature the students have an extensive knowledge of the subject matter and are ready to use it in practice. We propose to implement the Petra-E network and the European Framework of Literary translation in order to improve the capability of future literary translators. The Dutch language union and the ELV, The Expertise centre of literary translation, as well as other institutional support could provide us useful help in the near future to broaden the field of Dutch literary translation in Slovakia.

Key words: didactics of literature; literary translation; project works; Petra-E.